

Grimme, Margoliouth gibi şarkiyatçıların eserlerini çok geniş bir şekilde tahlil ve tenkit etmiştir. Abdülhalim Mahmûd, *Muhammed Resûlullâh'a yazdığı mukaddimede* bu tenkitlerden çok faydalanmış ve onları müsteşriklere karşı delil olarak kullanmıştır. Ömer el-Fâhûrî eserin Arapça tercümesini *eş-Şark kemâ yerâhû'l-Ğarb* (*eş-Şark fî nazari'l-Ğarb*) adıyla *Ârâ'ün Ğarbiyye fî mesâ'ile Şarkıyye* adlı kitap içinde yayımlamıştır (Dimaşk 1925). 5. *Rabia el-Kouloub* (*Rebt'u'l-ğulûb*) *ou le printemps des coeurs*. Büyük Sahrâ'da yaygın olarak yaşayan üç efsaneden bahsettiği bir eserdir (Paris 1902). 6. *Tableaux de la vie arabe* (Paris 1904, 1928). 7. *Mirages, scènes de la vie arabe* (Paris 1906). 8. *El Fiafi oua el-Kifar* (el-Feyâfi ve'l-kifâr) *ou le désert* (Paris 1911). 9. *Khadra, danseuse Ouled Naîl* (Paris 1909, 1926). Son beş eser de Dinet tarafından resimlendirilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Benedite, *L'Art et les Artistes*, Paris 1909-10, X, 163-172; F. Arnaudîs, *E. Dinet et el-Hadj Sîlman ben İbrahim*, Cezayir 1933; J. Dinet-Rollince, *La Vie de E. Dinet*, Paris 1938; Zirikî, *el-A'âm*, I, 78-79; Necîb el-Akîkî, *el-Müsteşrikûn*, Kahire 1964, I, 235; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, II, 426-427; *Un Maître de la peinture algérienne: Nasreddin Dinet*, Cezayir 1977; H. Vollmer, "Dinet, Alphonse Etienne", *Künstlerlexikon* (ed. U. Thieme — F. Becker), Stuttgart 1913, IX, 302-303; Ch. Pellat, "Dinet", *El² Suppl.* (İng.), s. 224-225.

SEMAVİ EYİCE

DİNEVER

(دینور)

Batı İran'da Cibâl bölgesinde tarihî bir şehir.

Çoğunlukla yanlış olarak Deynever şeklinde de söylenen Dinever bugün harabe halindedir. Güneydoğusundaki Kenğâver ile güneybatısındaki Kırmanşah'tan yaklaşık 45-48 km. uzaklıktadır. Şehrin harabeleri, Çem-i Dinever denilen nehirle sulanan bir ovanın kuzeydoğusunda bulunmaktadır. Çem-i Dinever, sarp Teng-i Dinever Boğazı'nı geçtikten sonra Bîsütûn kayalığı yanında Karasu'yun bir kolu olan Gemes-Âb'la birleşir.

Dinever'in kuruluşu Selekiler dönemine (m.ö. 305-64), hatta ondan daha önceki tarihlere kadar uzanır. Eski Sür-yânî kaynaklarında adı Dinever şeklinde geçen şehir, Nihâvend Savaşı'ndan hemen sonra İslâm hâkimiyeti altına girdi (21/642) ve Muâviye dönemindeki (661-

680) idarî teşkilâtlanma sırasında buraya ve Cibâl bölgesinin tamamına Mâhû'l-Kûfe adı verildi. Arap müellifleri mâh kelimesinin Farsça olduğunu ve "kasaba" anlamına geldiğini ifade ederler. Ancak buradaki "Mâh" kelimesi, Cibâl bölgesinin eski adı olan Medya'nın değişik bir şekli olmalıdır. Zira bu kelime ile teşkil edilmiş bütün yer adları Cibâl bölgesi sınırları içinde bulunmaktadır. Mâhû'l-Kûfe batıda Hulvân, doğuda Hemedan, güneyde Mâsebezân ve kuzeyde Azerbaycan ile sınırlıdır.

Dinever, Emevîler ve Abbâsîler döneminde çok gelişmiş bir şehir olarak kaynaklarda zikredilir. Hemedan'ın üçte birinden daha küçük olan şehir, iyi düzenlenmiş çarşılara, verimli meyve bahçeleriyle zengin tahıl ürünlerine sahipti. Abbâsî Halifesi Muktedir-Billâh'ın (908-932) son yıllarında bölgede çıkan karışıklıklar Dinever şehrini de etkiledi. Âsi kumandan Gîlânî Merdâvic b. Ziyâr, halifenin gönderdiği kuvvetleri yenip Dinever'i ele geçince (319/931) şehir halkından bir rivayete göre 7000, diğer bir rivayete göre ise 25.000 kişiyi öldürdü. 348'de (959) Hasanveyh b. Hüseyin Berzikânî Dinever, Hemedan ve Nihâvend gibi şehirleri de ele geçirip bağımsız bir devlet kurdu. Dinever'i de devletinin başşehri yaparak elli yıl boyunca burada hüküm sürdü. Hamdullah Müstevfî, VIII. (XIV.) yüzyılda burasını ılıman iklime sahip, suları bol küçük bir şehir olarak tasvir eder. Daha sonra Timur tarafından tamamıyla tahrip edilen Dinever bir daha eski haline kavuşamadı.

Dinever'de yetişen meşhur simalar arasında botanik âlimi Ebû Hanîfe ed-Dineverî, edip ve tarihçi İbn Kuteybe ed-Dineverî, *el-Kâdirî fi't-ta'bir* müellifi Nasr b. Ya'kûb ed-Dineverî, kadı ve muhaddis Ahmed b. Mervân ed-Dineverî ve mutasavvîf Ebû'l-Abbâs ed-Dineverî sayılabilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Belâzûrî, *Fütûh* (Fayda), s. 432, 439, 440, 442; İbnü'l-Fakîh, *Kitâbü'l-Büldân*, s. 259; İbn Hurdâzbih, *el-Mesâlik ve'l-memâlik*, s. 119 vd., 226 vd., 243 vd.; İbn Rûste, *el-A'lâku'n-neftse*, s. 271; Mes'ûdî, *Mürûcü'z-zeheb* (Meynard), III, 263; IX, 24-25, 31; Makdisî, *Ahşenü't-tekâsîm*, s. 395-396; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, II, 545-546; Müstevfî, *Nüzhetu'l-ğulûb* (Strange), s. 107; G. Weil, *Geschichte der chalifen*, Mannheim 1846-82, I, 93, II, 620; G. Le Strange, *The Lands of the Eastern Caliphate*, Oxford 1924, I, 189; II, 250; Ali Razmârâ, *Ferheng-i Coğrafiyâ-yi İrân*, Tahrân 1949-53; Dihhudâ, *Luğatnâme*, XIV, 585-586; L. Lockhart, "Dinawar", *El²* (İng.), II, 299-300.

TAHSİN YAZICI

DİNEVERİ, Ebû Hanîfe

(أبو حنيفة الدينوري)

Ebû Hanîfe Ahmed b. Dâvûd

b. Venend ed-Dineverî

(ö. 282/895)

Kitâbü'n-Nebât adlı botanik ansiklopedisiyle ünlü çok yönlü âlim.

Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. İbnü'n-Nedîm'in kaydettiğine göre Dineverli olup III. (IX.) yüzyılın başlarında bu tarihî şehirde doğduğu tahmin edilmektedir. Aslen İranlı olan Dineverî'nin büyük babası Venend muhtemelen İslâmiyet'i kabul etmemişti. Dineverî'nin tahsilini nerede yaptığı hakkında ayrıntılı bilgi yoksa da başta Arap dili ve edebiyatı olmak üzere çeşitli ilimleri Basra ve Kûfe'deki eğitim merkezlerinde okuduğu, özellikle Kûfeli İbnü's-Sikkî ile (ö. 244/858) onun babasından büyük ölçüde istifade ettiği anlaşılmaktadır. Temel eğitimini aldıktan sonra botanik alanındaki bilgisini geliştirmek için Arap yarımadasında yaşayan bedevîler arasında ve İran, Irak, Filistin, Suriye, Afganistan, Belücistan, Horasan gibi bölgelerde dolaşarak zengin malzeme topladı ve bunları, kendisini dünya çapında şöhrete kavuşturan *Kitâbü'n-Nebât*'ta değerlendirdi. Bu eserin dört beş yerinde geçen Mekke ve Medine ile ilgili ifadelerde görgü tanıklığını gösteren herhangi bir işaret bulunmadığından hac farızasını ifa ettiğine dair kesin bir şey söylemek mümkün değildir.

Gençliğinde oldukça uzun süre devam eden seyahatlerden sonra memleketine dönen Dineverî, hayatının büyük kısmını burada geçirerek evinin çatısına kurduğu bir düzencele astronomik gözlemler yaptı ve araştırmalarının sonucunu *Kitâbü'l-Envâ*' adlı eserinde açıkladı. Büyük astronom Abdurrahman es-Sûfî'nin 335 (946) yılında Dineverî'ni ziyareti sırasında bu evin ayakta olduğu ve kendisinin de bir süre orada kaldığı bilinmektedir. Her ne kadar Abdurrahman es-Sûfî onun ortaya koyduğu astronomi cedvellerine karşı bazı itirazlarda bulunmuşsa da Bîrûnî, Dineverî'ye çok güvendiğini söyleyerek *el-Âşârü'l-bâkaye*'de bu cedvelere yer vermiştir. Dineverî'nin 335 (946) yılında Büveyhî Emîri Rûknüddeve Hasan ed-Deylemî adına İsfahan'da astronomik gözlemler yaptığı ve çeşitli cedveler hazırladığı yolunda Hamdullah Müstevfî tarafından verilen bilgi (*Târîh-i Gü-*